

Remissvar SOU 2024:54 Vägar till ett tryggare samhälle: Åtgärder för att motverka återfall i brott

Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige, Roks, är en feministisk organisation vars uppgift är att synliggöra och motverka mäns och killars våld mot kvinnor, tjejer och barn. Vårt mål är att bidra till en förbättring av kvinnors och tjejers livsvillkor. Roks arbetar för att synliggöra sambanden mellan kön, makt och våld samt öka kunskapen och kompetensen i dessa frågor såväl inom som utom organisationen. För Roks innefattar mäns våld mot kvinnor och tjejer utsatthet för fysisk och psykisk misshandel, pornografi, prostitution, sexuellt våld och trakasserier. Roks ser att mäns våld kan drabba alla kvinnor och tjejer, men också att kvinnors och tjejers livsvillkor och livsrum kan variera beroende av etnicitet, social tillhörighet, ålder, sexualitet, funktionshinder och missbruk. Därför är det nödvändigt att belysa både de erfarenheter som skiljer och de som förenar kvinnor och tjejer. Roks uppmärksammar att mäns våld mot kvinnor och tjejer även drabbar barn som lever i våldets närhet. Vi vill därför synliggöra barnens situation och bidra till en förbättring av deras livsvillkor. Kärnan i Roks verksamhet är stödet till lokala kvinno- och tjejjourer i deras utveckling och arbete för kvinnor, tjejer och barn som är utsatta för mäns våld.

Roks synpunkter

Utredningens uppdrag

- Roks ser kritiskt på att utredningens uppdrag inte innefattade en särskild kartläggning av Kriminalvårdens arbete mot mäns våld mot kvinnor

Män som begår våldsbrott mot kvinnor och tjejer utgör en särskild kategori av kriminella. Dessa män har ofta en nära kärleksrelation till sina offer, och deras våldshandlingar tenderar att fortsätta även efter en fällande dom och under tiden de avtjänar sitt straff.

Med anledning av detta anser Roks att utredningens uppdrag borde ha inkluderat en särskild kartläggning av Kriminalvårdens arbete med återfallsförebyggande åtgärder för män som utsätter kvinnor, tjejer och barn för våld. Våldet som män utövar mot kvinnor är systematiskt och ett medvetet agerande som syftar till att utöva kontroll och makt över kvinnor och tjejer som utsätts.

Det faktum att utredningens uppdrag inte varit utformat så att denna typ av brottslighets särart inte har beaktats innebär att viktiga och nödvändiga åtgärder för att skydda kvinnor och tjejer i mängden av andra brottskategorier. Detta är en allvarlig brist i utredningen och för att åtgärderna ska ha effekt i arbetet mot mäns våld mot kvinnor och tjejer måste detta beaktas.

Kriminalvårdens övergripande roll

- Roks kräver att Kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete ska utgå från kvinnors och tjejers trygghet och säkerhet

Roks kräver att Kriminalvårdens återfallsförebyggande arbete konsekvent ska prioritera kvinnors och tjejers trygghet och säkerhet. Våldsförebyggande arbete är av avgörande betydelse för att stoppa mäns våld mot kvinnor, tjejer och barn. För att detta arbete ska vara effektivt måste det baseras på evidens, beprövad erfarenhet och den unika våldsförståelse som kvinnojoursrörelsen har utvecklat under över 40 år.

Begreppet våldsförebyggande arbete är dock ofta brett definierat och öppet för olika tolkningar. Detta innebär en risk för att vissa åtgärder i praktiken kan förvärra våldsutsattheten för kvinnor, tjejer och barn. Kvinnojoursrörelsen har otaliga gånger påvisat hur våldsutsattheten kan förvärras när en kvinna får falska förhoppningar om förändring – både från mannen som utövar våldet och från samhällets insatser.

Att hålla kvar kvinnan i relationen genom skenbara förändringar är i sig en form av maktutövning och kontroll, och måste erkännas som en del av våldet. Därför ska stöd och behandling av förövare betraktas och hanteras som en potentiell riskfaktor, inte bara för kvinnan som lever med mannen, utan också för eventuella barn i familjen. Att förbise denna risk undergräver syftet med våldsförebyggande arbete och kan få allvarliga konsekvenser.

Roks välkomnar att utredningen erkänner den centrala roll som kvinno- och tjejjourerna spelar i det förebyggande arbetet. Dessa jourer stöttar, skyddar och stärker kvinnor, tjejer och barn som utsätts för mäns våld. För att framgångsrikt bekämpa våld mot kvinnor, tjejer och barn krävs ett dubbelt fokus: att kontrollera förövarens beteende samtidigt som skydd och stöd till de våldutsatta säkerställs.

Kriminalvårdens arbete med återfallsförebyggande insatser är en central del i att förhindra mäns våld mot kvinnor och barn. För att detta arbete ska vara framgångsrikt krävs en djupare förståelse för våldets komplexa mekanismer och systematik, med ett tydligt fokus på kvinnors och tjejers säkerhet.

Män som begår våldsbrott mot kvinnor och tjejer fortsätter ofta sitt våld både under och efter avtjänat straff. Utredningen lyfter att Kriminalvården inte alltid hinner genomföra återfallsförebyggande åtgärder för personer som avtjänar kortare straff – en grupp där många förövare av mäns våld mot kvinnor och tjejer ingår. Vidare framkommer att Kriminalvården står inför stora utmaningar för att uppfylla sina skyldigheter, vilket direkt påverkar kvinnors och tjejers trygghet och säkerhet.

Roks betonar att dessa brister kan få allvarliga konsekvenser för våldsutsatta kvinnor och barn. Fokus måste ligga på att kontrollera förövarens beteende och att säkerställa skydd för de utsatta. Åtgärder som adresserar Kriminalvårdens nuvarande brister måste införas omedelbart för att skydda kvinnor och tjejer från fortsatt våld.

Behandlingsprogram för män som utsätter kvinnor och tjejer för våld

- Roks menar bestämt att behandlingsprogram som saknar evidens måste sluta användas för män som utsätter kvinnor, tjejer och barn för våld

För att det återfallsförebyggande arbetet ska vara effektivt krävs en utvärdering av de behandlingsprogram mot våldsamma män som nu implementeras på stor skala. Roks ser med oro på att både Kriminalvården och nu också socialtjänsten använder sig av behandlingsprogram för män som utsätter kvinnor och tjejer för våld, trots att de flesta av dessa saknar evidens och utvärderingar. Behandlingsprogram som enligt vittnesmål från Roks medlemsjourer ibland gör mer skada än nytta.

En särskild risk med dessa program är att kvinnor och tjejer inges falska förhoppningar om att mannen ska ändra på sitt beteende, vilket leder till att de stannar längre i en våldsam relation. Dessutom används genomförandet av ett behandlingsprogram ofta av förövaren som ett verktyg i att skuldbelägga kvinnan och rättfärdiga det våld han utövar mot henne.

Roks menar att samhället ska avstå från att använda sig av behandlingsprogram för våldsutövande män när det inte finns evidens som tydligt visar att programmen är effektiva. Kortsiktig statistik som bygger på mannens egen självskattnings av sitt beteende är inte tillräckligt och bör inte användas som grund för att bedöma behandlingsprogrammets effekt.

Roks vill även understryka att Kriminalvården inte möter majoriteten av män som utsätter kvinnor och tjejer för våld då fällande domar är försvinnande få. Detta förstärker argumentet om att noggrant utvärdera och säkerställa att de insatser som erbjuds är evidensbaserade och har en reell möjlighet att förebygga återfall i brott.

Utlusningsåtgärder såsom permission och elektronisk övervakning

- Roks menar bestämt att utlusningsåtgärder såsom permission och elektronisk övervakning kan komma att leda till våld mot kvinnor och tjejer

Utredningen konstaterar att utlusningsåtgärder, såsom permission och elektronisk övervakning, ska fortsätta användas och att användningen ska utökas då de är effektiva. Roks vill dock starkt understryka att män som dömts för våldsbrott mot kvinnor, tjejer och barn ofta fortsätter att utöva våld och utsätta sina offer även under tiden som de avtjänar sitt straff i fängelse.

När dessa män ges möjlighet att avtjäna delar av sitt straff i hemmet eller utanför fängelsemiljön innebär det en utökad risk för att utlusningsåtgärder blir ett medel för att fortsätta utöva våld. Permission och elektronisk övervakning fungerar inte som en våldsförebyggande åtgärd för den här typen av förövare. I vissa fall kan insatserna ge mannen ytterligare verktyg för att kontrollera och skada kvinnor.

Mäns tillgång till permission eller elektronisk övervakning leder till att begränsa kvinnans livsutrymme. Även om ingen direkt kontakt sker kan vetskapen om att mannen är utanför fängelset upplevas som ett hot mot hennes säkerhet. Hon kan känna sig tvungen att begränsa sitt eget liv, undvika offentliga platser eller ändra rutiner och i värsta fall flytta för att undvika risken för att möta honom. Denna indirekta kontroll är en del av det system av våld som han utövar mot henne.

Därutöver finns risken att mannen använder utlusningsåtgärder för att återuppta kontakten med henne, antingen direkt genom att söka upp henne, genom digitala verktyg eller gemensamma bekanta. Konsekvenserna blir fortsatt våld, hot och trakasserier, vilket underminerar hennes möjligheter att återhämta sig och bygga upp sitt liv igen.

Jourrörelsen har en lång erfarenhet av att se hur förövare använder samhällets insatser för att fortsätta utöva makt, våld och kontroll mot kvinnor. Permission, förövarprogram och elektronisk bevakning har dessvärre allvarliga konsekvenser för våldsutsatta kvinnors och barns liv. Det är därför avgörande att samhället tar dessa risker på allvar och säkerställer kvinnors trygghet och säkerhet framför mannens frihet. Genom att prioritera kvinnors trygghet och livsutrymme kan samhället säkerställa ett bättre skydd för kvinnor, tjejer och barn, samtidigt som man skapar bättre förutsättningar för att effektivt förebygga återfall i våld.

I detta ärende har vice ordförande Adine Samadi varit föredragande och beslutande. Roks styrelseledamot Emma Momqvist har varit föredragande.

Stockholm den 12 december 2024

Adine Samadi

Vice ordförande Roks